
GELD EN MANKRACHT GENOEG

De erbarmelijke staat waarin een aanzienlijk deel van de Afrikaanse gezondheidszorg verkeert, is niet zozeer te wijten aan financiële tekorten en te weinig personeel, maar vooral aan de Afrikaanse mentaliteit.

H. VAN EPEN

Mijn vrouw en ik - allebei psychiater - hebben in een psychiatrisch ziekenhuis in Malawi gewerkt. Wat ons het meeste opviel, is dat er geen zorg is om de patiënten. Het is een klassieke 'instinker' te menen dat de beperking van de behandelmogelijkheden door financiële tekorten of door gebrek aan mankracht de hoofdoorzaken zijn van de vaak ten hemel schreiende slechte medische zorg in grote delen van Afrika. Wij hebben bewijzen gezien van het tegengestelde: op vele plaatsen is er voldoende mankracht en zijn er voldoende middelen, maar ze worden als gevolg van de mentaliteit van de werkers in de gezondheidszorg niet ingezet en benut.

SPLINTERNIEUW

Enkele voorbeelden: een doodzieke jonge vrouw met koorts ligt in haar eigen urine, ontlasting en pus in de brandende zon in een wolk vliegen op de vloer in een psychiatrisch ziekenhuis. Ik onderzoek haar en vind een longinfiltraat. Wij konden het niet over ons hart verkrijgen het advies op te volgen van een Nederlandse tropencursus: 'De eerste zes maanden van je verblijf in Afrika alleen maar observeren.'

De verpleegsters zaten in het kantoor. Ze wilden niet in actie komen. De *clinical officer* wees mijn idee de patiënt in een bed te leggen en antibiotica te geven van de hand: 'Never antibiotics without X-rays.'

Hij en ik weten dat die X-rays er niet zullen komen. Voor de thoraxfoto zou de patiënt namelijk naar een ziekenhuis - drie kilometer verderop - moeten, en er is nooit transport. Er zijn weliswaar drie splinternieuwe ambulances, een geschenk van het Wereld Aids Fonds, maar die worden nooit gebruikt voor vervoer van patiënten: de chauffeurs willen die vieze mensen niet in hun auto's hebben en de ambulances zijn hard nodig voor het privévervoer van personeel, hun familieleden, maïs, hout enzovoorts.

MENTALITEIT

De bedoeling was dat ik de *clinical officers* en verpleegkundigen de grondbeginselen van het neurologisch onderzoek zou bijbrengen. Mijn vraag of een reflexhamer, oogspiegel, stethoscoop, bloeddrukmeter en dergelijke aanwezig waren, veroorzaakte enige verlegenheid. De volgende dag echter kwamen alle hulpmiddelen voor het onderzoek tevoorschijn: splinternieuw, kennelijk nooit gebruikt!

Ik heb getracht niet de fout te maken mijn westerse normen op Afrika los te laten, maar me te verdiepen in de oorzaken van wat ik de Afrikaanse mentaliteit noem. Veel studie, gesprekken met tal van mensen en eigen waarneming leerden mij het volgende:

- In Afrika speelt de clangeest een vaak allesoverheersende rol. Hoor je tot de clan (gezin, familie, dorp, taal-, beroeps, geloofsgemeenschap), dan ben je goed uit en kun je rekenen op hulp, steun en een redelijke behandeling. Val je er

buiten, dan zijn in medische situaties je kansen beduidend slechter.

- Het denken over ziekten wordt mede bepaald door magische achtergronden, ideeën omtrent bezetenheid, het boze oog, toernige voorouders; het referentiekader gezond-ziek wordt gekoppeld aan het idee goed-slecht. Het heeft geen zin pillen te geven als de voorouders ontstemd zijn.
- Deels in relatie tot bovengenoemde punten is er momenteel een haast universele aidsfobie bij het medisch personeel: de *clinical officers* vermijden zo veel mogelijk de patiënten aan te raken. Ik heb ze longen zien 'ausculteren' met het membraam van de stethoscoop een halve centimeter van de huid.
- Meer dan een eeuw 'hulp' vanuit het westen heeft een betreurenswaardige bedelaarsmentaliteit veroorzaakt bij vele Afrikanen.

LASTIG

Wij willen samen met de Afrikaanse werkers ingrijpen in de bestaande structuren, besmet als we zijn met het Afrika-virus. Maar onze aanwezigheid wordt vaak als lastig ervaren: van die blanke mensen moet van alles, ze kunnen maar beter wegblijven en een zak geld sturen. ■

Hans van Epen,
psychiater

Correspondentieadres: magdavanlaar@hetnet.nl;
cc: redactie@medischcontact.nl

Geen belangenverstrengeling gemeld.